

ISSUES OF DEVELOPMENT OF FORESTRY SYSTEM IN UZBEKISTAN**Asatov Sayitqul**

Senior teacher of the Department of "Land Management and Land Use" of the Bukhara branch of the Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers. Gazli shox street, 32, Bukhara, Uzbekistan.

adizovshuhrat89@gmail.com

Axtamov Suxrob

Master of the Bukhara branch of the Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers. Gazli shox street, 32, Bukhara, Uzbekistan. adizovshuhrat89@gmail.com

Mahmudov Mironshoh

student of the Bukhara branch of the Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers. Gazli shox street, 32, Bukhara, Uzbekistan. adizovshuhrat89@gmail.com

Annotation. The forest is an integral part of nature. The first forests on Earth are about 365 million years old. years ago. In the early nineteenth century. forests cover 60 percent of the Earth's total area, and now they make up about 30 percent. In this regard, this article addresses the development of forestry.

Keywords. Forests, nature reserves, farms, fruits and vegetables, medicinal Aral, pastures, reserves, ecological.

Annotatsiya. O'rmon - tabiatning ajralmas qismi. Yerdagi ilk o'rmonlar taxminan 365 mln. yil oldin paydo bo'lgan. XIX asrning boshlarida. o'rmonlar Yerning butun hududining 60 foizini egallagan, hozirda ular taxminan 30 foizni tashkil qiladi. Shu asnoda ushbu maqolada o'rmon xo'jaligini rivojlantirish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar. O'rmon, qo'riqxonalar, fermer xo'jaliklari, meva-sabzavot, dorivor Orol, yaylov, ixota, ekologik.

Kirish. O'rmonlar asosan ekologik (suvni muhofaza qilish, qo'riqlash, sanitariya-gigiena, sog'lomlashtirish, regreatsioon), estetik va boshqa vazifalarni bajaradi. Respublika O'rmon xo'jaligi Bosh boshqarmasiga qarashli yerlar maydoni 2017 yil 1 yanvar holatiga 9,7 mln gektarni yoki Respublika umumiy maydonining 21,77 % ini tashkil qiladi. Shundan o'rmon bilan qoplangan maydon, 2,7 mln gektarni va respublikaning umumiy yer maydoniga nisbatan 5,3 % ni tashkil qiladi. Respublikada o'rmon xo'jaligi tizimida 7 ta viloyat markaziy o'rmon xo'jaliklari va ularning tarkibida 54 ta o'rmon xo'jaligi, 8 ta mustaqil o'rmon xo'jaligi, 8 ta maxsus o'rmon xo'jaligi, 6 ta qo'riqxonalar, 5 ta ov xo'jaligi, 1 ta milliy tabiiy bog' va 21 ishlab chiqarish uchastkalari mavjud.

Tahlillar. O'rmon xo'jaligining rivojlanishiga katta ahamiyat berilgan. Shu maqsadda O'zbekiston Respublikasida 1999-yil 15-aprelda "O'rmon to'g'risida"gi qonun qabul qilingan. Ushbu qonun 43 ta moddadan iborat bo'lib o'rmonlarni muxofaza qilish, qo'riqlash, ulardan oqilona foydalanish, takroriy ko'paytirishni ta'minlash hamda o'rmonlar mahsuldorligini oshirish maqsadida o'rmonga oid munosabatlarni tartibga solishdan, shuningdek yuridik va jismoniy shaxslarning huquqlarini muhofaza qilishdan iborat. O'rmon fondi yer maydonlari 5,1 mln gektarni tashkil etib, 2006 yilga 8,7 mln gektarga yetkazildi, shu bilan birga bu yerlarda bir necha yangi o'rmon xo'jaliklari tashkil qilindi. Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 yanvardagi 13-sonli qarori bilan boshqa tizimlarga qarashli bo'lgan o'rmon bilan qoplangan maydonlarning 400 ming gektari hozirgi kunga qadar Bosh boshqarmaning qaramog'iga o'tkazildi.

Tadqiqot uslubi: 2007 yilda Surxondaryo viloyatida fermer xo'jaliklariga aylantirilgan shirkat xo'jaliklariga qarashli bo'lgan 27,1 ming gektar maydondagi noyob igna bargli archazorlar o'rmon xo'jaligi tarkibiga o'tkazildi. Qashqadaryo viloyatida ham o'rmon bilan qoplangan maydonlarni o'rmon fondi yerlariga o'tkazish bo'yicha bir muncha ishlar amalga oshirilmoqda. Respublikada o'rmonlarning muhimligi va ularni miqdori kamligini inobatga olib, harakatda bo'lgan me'yoriy hujjatlarga asosan yoppasiga kesish ishlari to'xtatilgan va faqat o'rmonlarni sanitariya holatlarini yaxshilash maqsadida kesish ishlariga ruxsat berilgan. Har yili har turdagi kesish ishlaridan 30-35 ming m³ yog'och olinib, mahalliy qurilish ishlarida va o'rmon xo'jaliklarida tashkil qilingan sexlarda xalq iste'moli mollari ishlab chiqarishda ishlatilmoqda. Bundan tashqari o'rmon xo'jaligi tizimida har yili 65 tonnadan ortiq yong'oq, 15 tonnadan ortiq bodom, 30 tonna pista, 2500 tonna meva-sabzavot mahsulotlari va 300 tonnaga yaqinroq dorivor va ozuqabop o'simliklar tayyorlanadi. Oxirgi yillarda ushbu dorivor va ozuqabop o'simliklarini va qisman qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qadoqlash va savdo shahobchalariga yetkazish ishlari amalga oshirilgan.

Har yili Respublika o'rmon fondi yerlarida 42 ming gektar maydonida yangi o'rmonzorlar barpo etilmoqda. Shundan 80 % Orol dengizining qurigan tubida va Orol bo'yi mintaqalarida cho'l o'simliklaridan o'rmonzorlar barpo etilmoqda. Tog'li hududlarida 3 turdagi archa, yong'oq, bodom, pista va boshqa turdagi daraxtlar vodiylar hududlarida terak, chinor qayrag'och, mevali daraxtlar va boshqa tez o'suvchi daraxtlar ekilmoqda. Keyingi yillarda urug'dan sepib madaniy o'rmonzorlar barpo etish yaxshi samara bermayotganligi sababli ko'chatdan ekish usuli keng ko'lamda qo'llanilmoqda. Bu o'z navbatida o'rmon bilan qoplangan maydonga o'tkazishni ta'minlashda yaxshi natija bermoqda.

O'rmon xo'jaligi Bosh boshqarmasi tomonidan respublika aholisining va xalq xo'jaligi ishlab chiqarishining yog'och xom ashyosiga bo'lgan ehtiyojini qondirish maqsadida terak va boshqa tez o'suvchi daraxtlarni sanoat plantatsiyasini ko'paytirishga katta ahamiyat berilmoqda. Hukumat tomonidan qabul qilingan 1994 yil 8 fevraldagi 62- sonli maxsus qarori bo'yicha o'rmon xo'jaliklarida har yili 400 gektardan jami 4,0 ming gektar sanoatbop plantatsiyalar barpo etish belgilanib, hozirgi kungacha o'rmon fondi yerlarida 5,3 ming gektar maydonda terakzorlar va boshqa tez o'suvchi sanoatbop daraxtlardan plantatsiyalar barpo etilgan. Dastlabki paytdagi ekilgan ko'chatlar bugungi kunga kelib sanoatbop yog'och sifatida kesib olinib, o'rmonga yangi sanoatbop plantatsiyalar barpo qilinmoqda. O'rtacha har bir gektardan 200 m³, jami 5-6 ming m³ yog'och olinmoqda. Ushbu xom ashyo har bir xo'jalikda tashkil qilingan sexlarda xalq iste'mol mollari ishlab chiqarilmoqda. Hozirgi kunlarda mahsulotlarni turini ko'paytirib, ularning sifatiga katta ahamiyat berish natijasida respublika ichki bozorida o'rmon xo'jaligi mahsulotlari o'z o'rnini topdi.

Hozirgi kunda o'rmon fondi yerlarida 800 ming gektardan ortiq sun'iy o'rmonzorlar mavjud. Shundan 1,4 ming gektarda igna bargli, 4,4 ming gektarda qattiq bargli, 6,4 ming gektar maydonda yumshoq bargli, 24,8 ming gektarda yong'oq va yong'oq mevali hamda boshqa turdagi o'rmonzorlardan iborat. Ekologik jihatdan yechimi lozim bo'lgan muammolardan biri Orol muammosini yechish maqsadida Orol dengizi tubida ko'tariladigan qum va zararli tuz zarrachalarining havoga ko'tarilishining oldini olish maqsadida dastlabki yillarda yiliga 3-4 ming gektardan ekilgan bo'lsa, 2000 yildan boshlab yili 15-20 ming gektardan himoya o'rmonzorlari barpo etib, hozirgi kunda ushbu maydon hajmi 300 ming gektardan ortdi.

Oxirgi yillarda respublikamizda yangi qurilish ishlari nihoyatda rivojlanib borayotganligi, shu bilan birgalikda obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish ishlari ko'payib ketayotganligi natijasida manzarali noyob, kimmatbaxo daraxtlar ko'chatlariga bo'lgan talabning yildan yilga o'sib borishini hisobga olib o'rmon xo'jaliklarida bozorboq, xaridorgir ko'chatlarni yetishtirishga katta ahamiyat berilmoqda. Har yili respublika o'rmon xo'jaliklarida 32 mln. dona ko'chat yetishtiriladi. Bu ko'rsatkich hozirgi kunda yiliga 50 mln donaga yetkazildi. Shu jumladan, 3 mln dona igna bargli, 15 mln dona mahsuldor daraxtlarni ko'chatlari yetishtirilmoqda.

Respublikamizda Mustaqillikka erishilgandan keyin xalq xo'jaligini rivojlantirish maqsadida katta-katta maxsus ixtisoslashgan ishlab chiqarish markazlari barpo etilmoqda. Shu ob'ektlarning chet atroflarida yashil voha barpo etish bo'yicha Vazirlar Mahkamasining bir necha qarorlari qabul qilindi. Ushbu qarorlarga

asosan Buxoro viloyati Qoravulbozor tumanidagi neftni qayta ishlash zavodining chetlarida 10 ming gektar maydonda yashil voha barpo etildi. Sho'rtangaz kimyo majmuasining hududida 5 ming gektar maydonda ixota o'rmonzorlari barpo etildi. Qo'ng'irotda soda zavodining ichki qismini obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish bo'yicha hamda atrofida yashil voha barpo etish bo'yicha tashkiliy ishlar olib borilmoqda.

Hozirgi kunda eng dolzarb masalardan biri bu fermer xo'jaliklarini yerlarini shamol va suv eroziyasidan himoya qilish va sizot suvlarini pasaytirib yerlarni sho'rlanishini oldini olish deb hisoblanadi. Yerlarni meliorativ holatini yaxshilash masalaridan biri bu dala va yaylov ixota o'rmonzorlar barpo etishdir. Oxirgi yillarda shu masalaga kam ahamiyat berilmoqda. 1992 yil xolatiga respublika bo'yicha qishloq xo'jaligi yerlarida 40 ming gektarda ixota urmonzorlar barpo etilgan edi. Hozirgi kunga kelib shu o'rmonlarni ko'pi kesilib ketgan yoki biologik yoshini o'tab, siyraklashib o'z himoya vazifasini bajarishga yaroqsiz holga kelib qolgan. Shu holatlarni etiborga olib ixota o'rmonzorlar barpo etish ishlarini respublika rahbariyati o'z qaramog'ida qoldirish kerak va markazlashgan holda yer maydonlarini va mablag'larini ajratib berish zarur.

Respublikamiz o'rmon resurslarining boy salohiyatidan to'la-to'kis va oqilona foydalanishni ta'minlash, o'rmon xo'jaligi boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish, o'rmon fondi yerlaridan foydalanish samaradorligini oshirish, sohaga ilg'or ilmiy-texnika yutuqlarini joriy etish, o'rmon xo'jaliklarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va modernizatsiya qilish, shuningdek, xorijiy investitsiyalarni yanada faol jalb etish va ekologik turizmni rivojlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 11-maydagi "O'zbekiston Respublikasi O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasini tashkil etish to'g'risida"gi PF-5041-sonli Farmoni imzolandi. Unga ko'ra O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi huzuridagi O'rmon xo'jaligi bosh boshqarmasi negizida Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlarda bo'linmalariga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasi O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi tashkil qilindi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Davlat o'rmon qo'mitasini O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi huzuridagi O'rmon xo'jaligi bosh boshqarmasiga aylantirish to'g'risida" 2000 yil 7 fevraldagi PF-2536-son Farmoni o'z kuchini yo'qotdi.

PF-5041-sonli Farmoni ijrosini ta'minlash va O'zbekiston Respublikasi O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi faoliyatini samarali tashkil etish maqsadida, Toshkent viloyati hokimligi tasarrufidagi Ugom-Chotqol davlat milliy tabiat bog'i va uning tarkibiga kiruvchi Chotqol davlat biosfera qo'riqxonasi, Ohangaron va Burchmulla o'rmon xo'jaliklari, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi tizimining suv xo'jaligi tashkilotlari tarkibidagi irrigatsiya o'rmon xo'jaliklari O'zbekiston Respublikasi O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi tizimiga berildi

Xulosa qilib aytish mumkinki, o'rmon xo'jaligi tabiatning ajralmas qismi bo'lib uni asrab-avaylash, sohani yanada rivojlantirish bizning asosiy maqsadimizdir. Prezidentimiz tomonidan o'rmon xo'jaligi rivoji uchun qabul qilinayotgan qonun, qaror, farmoishlar davlat o'rmon fondini davlat tomonidan boshqarish samaradorligini oshiradi va soha faoliyatini sifat jihatidan yangi pog'onaga ko'taradi. O'rmon resurslaridan samarali va oqilona foydalanish va ularni qayta tiklash, keng ko'lamda ko'paytirishni joriy etish, o'rmonlarni muhofaza qilish va ulardan samarali foydalanish, sanoat ko'lamida manzarali va mevali daraxt va butalar plantatsiyalarini yetishtirishni kengaytirishni ta'minlaydi. Tuproq-iqlim sharoitlariga moslashtirilgan manzarali daraxt va buta o'simliklari ko'chatlarining yangi navlarini yaratish, ilmiy asoslangan istiqbolli texnologiyalarni ishlab chiqish, eksportbop ko'chatlarning yangi navlarini yaratish, seleksiya ishlari samaradorligini oshiradi. O'rmon fondi potensialidan yanada samarali foydalanish, hududlarning ekologik holatini yaxshilash, qo'shimcha daromad olish va yangi ish o'rinlari yaratishga erishiladi. Dorivor o'simliklarni madaniy holda yetishtirish hamda ularni chuqur qayta ishlashga ixtisoslashgan tashkilotlar tuzilishiga zamin hozirlanadi. Iste'mol bozorining qishloq xo'jaligi, jumladan, asalarichilik, baliqchilik, chorvachilik mahsulotlari va xalq iste'moli tovarlari bilan to'ldirilishini ta'minlaydi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 11-maydagi "O'zbekiston Respublikasi O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasini tashkil etish to'g'risida"gi PF-5041-sonli Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi "O'rmon to'g'risida"gi qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi sayti:
4. www.ziynet.uz
5. www.google.uz
6. www.o'rmon.uz